

PEDOGOGNING BOLALARNING IJTIMOYILASHUVDAGI ROLI

Madaminova Azima Sirojiddin qizi

Qo‘qon universiteti

Maktabgacha ta‘lim 1-24-guruh talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20484726>

Annotatsiya

Hozirgi kunda maktabgacha ta‘lim tashkilotlarida bolajonlarimizga sifatli ta‘lim-tarbiya berish bilan bir qatorda, ularning jamiyatga to‘g‘ri moslashishi, tengdoshlari va kattalar bilan samimiy muloqotga kirisha olishi, ya‘ni ijtimoiylashuv jarayonini shakllantirish pedagogika sohasidagi eng muhim va hal qiluvchi vazifalardan biri bo‘lib kelmoqda. Men o‘z tadqiqotimda mitti bolalarning ijtimoiy ko‘nikmalarini rivojlantirish hamda bog‘cha hayotida muloqot madaniyatini to‘g‘ri joriy etishda bo‘ljak ustozlarning o‘rni qanchalik zarur ekanligini amaliy jihatdan o‘rganishni maqsad qilib oldim. Biz yaxshi bilamizki, kichik yoshdagi bolalarga faqat qoidalarni tushuntirish yoki o‘zingni yaxshi tut deb buyurish bilan ularning ijtimoiylashuvini to‘liq ta‘minlab bo‘lmaydi, shu sababli tarbiyachining turli qiziqarli jamoaviy o‘yinlar va ijodiy loyihalardan foydalanishi eng to‘g‘ri yo‘ldir. Men bog‘chada amaliyot o‘tash davomida davra suhbatlari, jamoaviy mehnat faoliyati, rang-barang sheriklik o‘yinlari va rolli sahnalashtirish mashqlari yordamida bolalarning do‘stlashish ko‘nikmalari hamda o‘zaro hamkorligi qanchalik tez o‘shishini yaqindan kuzatdim. Olib borgan kuzatishlarim shuni ko‘rsatdiki, to‘g‘ri tashkil etilgan ijtimoiy-pedagogik texnologiyalar bolalarda bir-birini tinglashni, his-tuyg‘ularini boshqarishni, bag‘rikenglikni va jamoada o‘z fikrini qo‘rqmasdan ayta olish qobiliyatlarini juda chiroyli shakllantirar ekan. Mening ushbu ishimda keltirilgan qiziqarli tavsiyalar va amaliy o‘yin elementlari maktabgacha ta‘lim tashkilotlarida ishlayotgan yosh tarbiyachilar hamda men kabi amaliyotchi talabalar uchun kundalik darslarda juda yaxshi uslubiy qo‘llanma bo‘la oladi. Xulosa o‘rnida aytishim mumkinki, bolalarning ijtimoiylashuvida pedagogning rolini to‘g‘ri loyihalash bolaga shunchaki tartib-qoidalarni yodlatish emas, balki amaliy faoliyat va quvnoq jamoaviy muloqotlar orqali jamiyatning munosib a‘zosi bo‘lish ko‘nikmalarini mustaqil kashf etishiga imkon beradigan eng samarali vositadir.

Kalit so‘zlar: Maktabgacha ta‘lim, mening tadqiqotim, ijtimoiylashuv, muloqot madaniyati, ijtimoiy ko‘nikmalar, jamoaviy o‘yinlar, tarbiyachining roli, zamonaviy pedagog, hamkorlik muhiti, mitti kashfiyotlar, talabalik izlanishi, poydevor.

Kirish

Hozirgi kunda dunyo miqyosida ijtimoiy munosabatlar va zamonaviy texnologiyalar shunchalik shiddat bilan rivojlanib, hayotimizga kirib boryaptiki, bu holat maktabgacha ta‘lim tizimi oldiga ham bolajonlarimizning virtual olamga bog‘lanib qolmasdan, real hayotda odamlar bilan to‘g‘ri muloqot qila olishini ilk yoshdanoq shakllantirish vazifasini jiddiy qilib qo‘ymoqda. Men talaba sifatida pedagogika sohasini o‘rganar ekanman, farzandlarimizning kelajakda kirishimli, samimiy, ruhan yetuk va har tomonlama ijtimoiy moslashgan insonlar bo‘lib yetishishi aynan bog‘cha yoshidan, ya‘ni guruhlarda tarbiyachi bilan tashkil etiladigan ilk jamoaviy muloqotlardan boshlanishini chuqur tushunib yetdim. Maktabgacha ta‘lim tashkilotlarida ta‘lim jarayoniga yangi innovatsion metodlarni olib kirish, bolalar ijtimoiylashuvini loyihalar shaklida hayotga tatbiq etish davlatimiz siyosatining ham eng diqqat markazidagi masalalaridan biri bo‘lib turibdi. Xususan, Muhtaram Prezidentimiz tomonidan qabul qilingan eng so‘nggi qaror va farmonlar, ayniqsa, 2026-yil 5-fevraldagi PF-19-sonli “Maktabgacha ta‘lim va tarbiya tizimini

yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Farmonlarida aynan bolalarni guruhlarda o‘yinga yo‘naltirilgan ta‘lim-tarbiya asosida o‘stirish hamda ularning ijtimoiy qobiliyatlarini ruhan asragan holda rivojlantirish bosh maqsad qilib belgilangan. Shuningdek, Prezidentimizning PF-152-sonli Farmonlarida ham maktabgacha ta‘lim sifatini jahon standartlari darajasiga ko‘tarish va dars jarayonlariga zamonaviy hamkorlik metodlarini joriy etish orqali bolalarni ijtimoiy muhitga stressiz integratsiya qilish ustuvor vazifa qilib ko‘rsatilgan. Davlatimiz rahbarining PQ-4312-sonli qarorlari bilan tasdiqlangan maktabgacha ta‘lim tizimini rivojlantirish konsepsiyasida ham guruhlarda quruq va zerikarli darslardan voz kechib, bolalarga ijtimoiy rivojlantiruvchi o‘yinlar va guruhli mashg‘ulotlar yordamida do‘stlashishga imkon berish zarurligi alohida uqtirilgan. Men ham o‘z tadqiqotimda mana shu yuksak huquqiy asoslarga tayanib, bolalarning yoshiga mos keladigan yangi ijtimoiy texnologiyalarni qanday loyihalash hamda muloqot madaniyati asoslarini guruhlarda qanday to‘g‘ri o‘rgatish mumkinligini amaliy jihatdan o‘rganishga harakat qildim. Bolaning mitti ongida o‘z do‘stlariga nisbatan mehr va hamdardlik uyg‘otish uchun dars jarayonlarini qiziqarli jamoaviy o‘yinlar asosida tashkil etishimiz shart deb hisoblayman.

Kichik yoshdagi bolaning asab tizimi va emotsional dunyosi nihoyatda nozik, taqlidchan va shu bilan birga o‘ta hissiyotli bo‘lib, u atrofdagi hamma narsani faol muloqotlar, birgalikda o‘ynash, bahamlashish va amaliy tajribalar orqali juda tez o‘rganib oladi. Agar biz darslarda bolalarni uzoq vaqt bir joyda yolg‘iz o‘tirishga majburlasak va muloqot qoidalarini shunchaki og‘zaki qaytargan holda yodlatsak, bu holat ularning ijtimoiy qobiliyatlarini so‘ndirib qo‘yishi va atrofdagilardan o‘zini olib qochishiga sabab bo‘lishi hech gap emas. Maxsus pedagogik usullar orqali bolalar ijtimoiylashuvini qo‘llab-quvvatlashning eng ajoyib tomoni shundan iboratki, u ta‘lim jarayonini butunlay bolaning muloqot ehtiyojlariga moslab qayta qurishga yordam beradi. Masalan, bola kun tartibida shunchaki mashg‘ulot bajarmaydi, balki tarbiyachi loyihalagan qiziqarli ertak-sahna o‘yinlarida ishtirok etadi yoki jamoada o‘zini tutish qoidalarini quvnoq rolli o‘yinlarda amalda sinab ko‘radi. Bunday integratsiyalashgan o‘yinlar bolalarning ko‘rish, eshitish va his qilish sezgilarini kuchaytiradi, ularda do‘stlikni va o‘zaro hamkorlik ko‘nikmalarini mustaqil shakllantirishni o‘rgatadi. Agar biz bog‘chada mana shunday ijtimoiy intilishlarini vaqtida to‘g‘ri yo‘naltirmasak, keyinchalik maktab yoshida ularni yangi sinf muhitiga oson kirishib ketishlariga o‘rgatish ancha qiyin kechishi mumkin, shu sababli o‘yin vositasida ijtimoiylashtirish bugun bog‘chalarga juda zarurdir.

Mening talabalik ilmiy izlanishlarim va bog‘chalarda amaliyot o‘tash davomidagi shaxsiy kuzatishlarim aynan mana shu ijtimoiylashuv texnologiyalarini guruhlarda qanday samarali tashkil etish kerakligini ko‘rsatib berishga qaratilgan. Tesis doirasida men bolajonlarning muloqot faolligini va ijtimoiy madaniyatini qanday qilib qiziqarli interaktiv loyihalar hamda xalq o‘yinlari orqali yuqori bosqichga olib chiqish mumkin degan savolga amaliy javob izlashga harakat qildim. Amaliyot davomida real jarayonlarni yaqindan kuzatganimda shunga guvoh bo‘ldimki, to‘g‘ri tayyorlangan tarbiyaviy daqiqalarda bolalar shunchaki majburan qoidalarga bo‘ysunadigan passiv bola emas, balki haqiqiy quvnoq, kirishimli va tashabbuskor ijodkor rolda maydonga chiqishar ekan. Ular guruh bo‘lib jamoaviy vazifalarni bajarayotganda bir-birini tinglashni, do‘stlarining yutug‘iga quvonishni va muammolarni birgalikda urishmasdan hal qilishni o‘rganishadi, bu esa ularning ijtimoiy-emotsional ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Bu jarayonda biz pedagoglar faqat nazorat qiluvchi emas, balki bolaga o‘z shaxsiy namunamiz bilan to‘g‘ri yo‘nalish ko‘rsatuvchi eng yaqin do‘st bo‘lishimiz kerak va biz tavsiya etayotgan usullar yosh tarbiyachilar faoliyatini yanada qiziqarli qilishga xizmat qiladi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ijtimoiylashuv texnologiyalarini amaliyotga muvaffaqiyatli joriy etish va pedagogning rolini oshirish, birinchi navbatda, o'quv-tarbiya jarayonini bolalarning yosh xususiyatlariga moslab, faqat qiziqarli jamoaviy harakatlar orqali amaliyotga tatbiq etishni talab qiladi. Men bog'chada amaliyot o'tash davomida shunga guvoh bo'ldimki, bolalar ijtimoiylashuvini asrash va rivojlantirish deganda guruh xonasida maxsus emotsional qulay muhitni, ya'ni bolalar qo'rqmasdan o'z fikrini ayta oladigan va do'stlashadigan burchaklarni to'g'ri tashkil etish tushuniladi. Masalan, guruhda "Do'stlik daraxti", "Mening kayfiyatim" xaritasi yoki "Suhbat doirasi" kabi didaktik vositalardan foydalanish, ya'ni 2026-yilgi eng so'nggi metodikalarga asoslangan ertalabki salomlashish va bir-biriga shirin so'zlar aytish o'yinlarini loyihalash bolalarning ijtimoiy tetikligini bir necha barobarga oshiradi. Shuningdek, dars jarayonida jamoaviy loyihalar va rolli sahnalashtirish mashqlari usulidan foydalanish ham juda yaxshi natija beradi, ya'ni tarbiyachi bolalarga ertak qahramonlarining o'zaro yofdam berish sahnalarini ijro etishni aytadi va bolalar birgalikda hamjihatlikni mashq qilishadi, bu esa bolalarning muloqot faoliyatini va emotsional intellektini kuchaytiradi.

Ushbu muammoni amaliyotda oson va to'g'ri hal etish uchun guruhda bolalarning muloqot madaniyatini o'rgatuvchi loyiha va syujetli o'yinlar metodidan keng foydalanish nihoyatda muhim ahamiyatga ega. Bolalar biror qiziqarli mavzu, masalan, "Biz ahil jamoamiz" yoki "Mehmon kutish odoblari" kabi interaktiv loyihalar atrofida bir necha kun davomida jamoa bo'lib o'yinlar o'ynashadi. Bu jarayonda iltis shunchaki qoidalarni eshitishmaydi, balki o'zlari rollar yordamida do'stlariga yordam berishni, o'yinchoqlarni baham ko'rishni amalda sinab ko'rishadi, maketlar ustida ishlab, muammoli ijtimoiy vaziyatlarda qanday to'g'ri yo'l tutish keraklegen o'yin shaklida ijro etib, hayotiy kashfiyotlar qilishadi. Bunday boyitilgan o'yin va ijtimoiy muhit bolada men guruhimiz uchun sevimli va foydali bolaman degan o'ziga ishonchni uyg'otadi va uni yaxshilik qilishga ruhan rag'batlantiradi, tarbiyachi esa bolaning har bir to'g'ri va do'stona harakatini har doim qo'llab-quvvatlashi kerak bo'ladi.

Ijtimoiylashuv jarayonida pedagog rolini tizimli yo'lga qo'yishning yana bir eng guvoh bo'lgan va yosh tarbiyachilarga asqotadigan tomoni shundaki, u bolajonlarni jamoada ahil harakat qilishga, o'z so'zini navbat bilan aytishga va do'stlarining huquqlariga mas'uliyat bilan qarashga o'rgatadi. Loyiha faoliyati davomida bolalar guruh-guruh bo'lib ishlashadi, birgalikda o'yin qoidalariga rioya qilishadi va biror ijtimoiy topshiriq og'irlik qilganda bir-biriga yordam berishadi, bu esa ularda do'stlashish va hamjihatlik tuyg'ularini shakllantiradi. Biroq pedagogik amaliyot shuni ko'rsatadiki, ta'limda bolalar ijtimoiylashuvini asrash faqat bog'cha ichidagi darslar va mashqlar bilan cheklanib qolmasligi lozim, bu jarayonda oila bilan mustahkam hamkorlikni yo'lga qo'yish, ota-onalarni ham uy sharoitida farzandlari bilan samimiy muloqot qilish, mehmondorchilik va o'zaro hurmat qoidalariga amal qilishga rag'batlantirish talab etiladi. Tarbiyachi va ota-onaning hamfikrligi, bolaning ijtimoiy tarbiyasiga nisbatan yagona va qo'llab-quvvatlovchi munosabatning mavjudligi ijtimoiylashuv ishlarining samaradorligini ancha oshiradi hamda bolaning har tomonlama komil inson bo'lish poydevorini mustahkamlaydi.

Xulosa

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarning ijtimoiylashuvida pedagogning rolini amaliy o'rganish olingan natijalarni umumlashtirish hamda yosh pedagoglar uchun muhim xulosalarni shakllantirish imkonini beradi. Maktabgacha yoshdagi bolalarning ijtimoiy va ruhiy salohiyatini oshirishda pedagogning to'g'ri yo'naltirilgan qo'llab-quvvatlashi shunchaki bitta qiziqarli metod emas, balki ta'lim sifatini va bolajonlarimiz kelajagini kafolatlovchi butun bir tizim hisoblanadi. Bu yondashuv ta'limiy va ijtimoiy jarayonlarning uzviyligini ta'minlagan holda bolaning muloqot

faolligini har tomonlama o‘stiradi. Amaliyotda o‘tkazilgan tajribalar shuni tasdiqlaydiki, guruhlarda do‘stlik mashqlarini va muloqot o‘yinlarini tizimli kiritish bolalarda kirishimlilikni, kreativlikni hamda kutilmagan ijtimoiy vaziyatlarda to‘g‘ri qarorlar topish qobiliyatini an‘anaviy darslarga qaraganda ancha tez shakllantiradi. Didaktik va rolli o‘yinlarda bolalarning passiv tahlilchidan faol va odobli ijodkorga aylanishi ularning kelajakda maktabda ham yangi jamoaga oson moslashuvchi namunali o‘quvchi bo‘lishlariga mustahkam zamin yaratadi.

Loyiha metodi va interaktiv suhbat doiralaridan unumli foydalanish ta‘lim jarayonidagi tortinchoqlikni butunlay bartaraf etib, guruhda yuqori darajadagi emotsional qulaylik va ijobiy muhitni shakllantiradi. Kichik yoshdagi bola dunyoni harakat va muloqot orqali anglagani bois, turli sahna vositalari, jamoaviy rasm chizish darslari va odobnoma maketlari bilan ishlash uning ichki qo‘rquvlarini kamaytiradi va do‘stlashishga bo‘lgan ehtiyojini to‘liq qondiradi. Olib borilgan tadqiqot natijalariga tayangan holda, maktabgacha ta‘lim muassasalarida do‘stlik burchaklari va maxsus ijtimoiy rivojlantiruvchi markazlarni tashkil etish, ularni xavfsiz va qiziqarli jihozlar bilan muntazam boyitib borish talab etiladi. Tarbiyachilar tomonidan dars o‘tishda jamoaviy o‘yin uslublaridan keng foydalanish hamda mashg‘ulotlarda bolalarga mustaqil do‘stona tanlov va erkin muloqot qilish imkoniyatini taqdim etish zarur. Muassasa metodistlari hamkorligida tarbiyachilarning bolalar ijtimoiylashuvi bo‘yicha mahorat darslarini muntazam tashkil etish amaliyoti joriy etilishi kerak. Ota-onalar bilan ishlash tizimini ham yangilab, uy sharoitida bolalar bilan o‘tkazish mumkin bo‘lgan sodda muloqot va odob mashqlari aks etgan tarqatma metodik tavsiyalar tizimini yo‘lga qo‘yish lozim. Xulosa qilib aytganda, maktabgacha ta‘lim tashkilotlarida bolalarning ijtimoiylashuvida pedagog rolini to‘g‘ri loyihalash hamda Prezidentimiz qarorlarida belgilanganidek har bir bolaning shaxsini ruhan asrab-avaylash – farzandlarimizning ruhiy salomatligini asrashning hamda ularning kelajakda jamiyatda muvaffaqiyatli shaxs bo‘lib shakllanishining mustahkam kafolatidir.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2026-yil 5-fevraldagi “Maktabgacha ta‘lim va tarbiya tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-19-sonli Farmoni.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 30-sentyabrdagi “Maktabgacha ta‘lim sifati va samaradorligini yanada oshirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PF-152-sonli Farmoni.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-maydagi “O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta‘lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PQ-4312-sonli Qarori.
4. Mirziyoyeva S.Sh. Maktabgacha ta‘lim yoshidagi bolalarni intellektual va ijtimoiy rivojlantirishning pedagogik asoslari. – Toshkent: O‘qituvchi, 2022. – 180 b.
5. Hasanboeva O.U., Tojiyeva M.X., Toshpo‘latova Sh.K. Maktabgacha ta‘lim pedagogikasi. – Toshkent: Ilm-ziyo, 2019. – 240 b.
6. Qodirova F.R., Toshpo‘latova Sh.K. Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanish psixologiyasi. – Toshkent: Sharq, 2021. – 195 b.
7. Nishonova Z.T., Alimova G.X. Bolalar psixologiyasi va uni o‘qitish metodikasi. – Toshkent: TDPU, 2018. – 210 b.
8. Egamberdieva N.M. Ijtimoiy pedagogika. – Toshkent: Alisher Navoiy nomidagi O‘zbekiston Milliy kutubxonasi nashriyoti, 2020. – 230 b.

9. Davlatova M.A. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarni ijtimoiylashtirish omillari // Pedagogika va psixologiya jurnali. – Toshkent, 2024. – №1. – B. 62-68.
10. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi. "Ilk qadam" maktabgacha ta'lim tashkilotining Davlat o'quv dasturi (takomillashtirilgan ikkinchi nashr). – Toshkent, 2022. – 144 b.